

SABADELLENCES

Semblança: Esteve Renom i Pulit

Pere Font i Grasa

Es poden fer col·leccions de mil objectes o "coses" diferents; fins i tot extravagants. Als quioscos es poden adquirir llevataps o nines de porcellana. Si anem un dissabte al mercat de Vilafranca del Penedès, podem trobar-hi "xapistes"; es a dir, gent entesa que emmagatzema les xapes que coronen els suros de les ampolles de cava, que, a més, disposen de mitja plana setmanal del periòdic penedesenc: "*El 3 de 8*", on divulgar les novetats i troballes arreu del planeta de plaques de xampany. Els diumenges al solar zona blava de Creueta, i/o al Camp de la Sang, deu-n'hi do l'intercanvi d'objectes i rareses que s'hi mouen. I no cal dir en el barceloní Mercat de Sant Antoni; a la zona d'antiguitats dels Encants de Glòries, altrament conegut com Mercat de Bell-Lloc, o la cultura feta llibre a les llibreries de vell del carrer Diputació, a tocar la Facultat de Teologia, antic Seminari Major de la capital.

Tot plegat és un món seductor que enganxa. Sense anar més lluny: Dos antics amics —amb els anys s'han convertit a la manera planiana en dos "saludats"— tenien com a col·lecció intocable: l'un, les etiquetes més increïbles de tota mena de begudes; l'altre, milers de figures de mussols modelades en ceràmica, fusta, guix, ferro, marbre... Consti que no es fill ni veí de Sant Quirze del Vallès.

El col·leccionista més conegut es aquell que a partir de l'arxiu familiar forneaix un corpus documental que marca les pautes de desenvolupament de la societat que l'envolta. A Sabadell n'hi ha uns quants. Diríem que gelosament guardats. A ben segur que n'hi haurien molts més de no haver-se dispersat de manera brutal per qüestions hereditàries, per qüestions monetàries; per

FOTOS: INMA MAS

qüestions d'incultura o, senzillament, per tantsemenfotisme. Gràcies a la tasca d'uns quants estudiosos i lletraferits —la majoria de les vegades, amateurs de la memòria col·lectiva— s'ha pogut recuperar, salvar, retrobar i coordinar documents esparsos, que amb paciència franciscana han anat recollint aquí, allà i més enllà, un grup de gent que ha emprat grans esforços personals la majoria de vegades amb despesa econòmica inclosa.

Un d'ells és l'Esteve Renom i Pulit, economista, home d'empresa, des de sempre vinculat a nombroses entitats socials i culturals sabadellenques. És col·leccionista: Pintura, ceràmica, llibres, documents, pergamins.

Com neix aquesta afició ?

Neix perquè de petit a casa meva trobo calaixos plens de papers, documents i quadres. ¿D'on venen? La procedència és de la família Pulit i de la família Doria; d'en Josep Doria i Arnalot i Teresa Armengol i Bordas. Arrenca tot plegat del primer vapor important sabadellenc que com es sabut era el de *Can Pissit*, de la societat *Durán Miarons i Doria*. La néta es casa amb el meu avi, en Francesc Pulit i Tiana, que va ser un dels fundadors de l'Acadèmia de Belles Arts, fou diputat provincial, membre

del consell del Banc Sabadell i de la Caixa Sabadell, com també president de la Cambra de Comerç. Sobretot fou un home d'esperit tolerant molt amic de la gent progressista i un burgès liberal, amic de Timoteo Bustillo, que fou diputat a Corts per Sabadell, la família del qual molts anys més tard em va fer possible disposar de l'arxiu de la seva empresa, com més endavant t'explicaré.

És dissabte. És un octubre esplèndid. L'Esteve ens ha preparat un guió que segueix acuradament per explicar-nos cada passa de la seva dèria com a col·leccionista. Per donar força a les paraules, es mou per la casa per mostrar-nos els retrats dels seus avantpassats, forjadors de la vida quotidiana i que feren possible la base mítica d'aquesta impressionant baluerna d'història viva de la ciutat; la seva indústria, el seu comerç, les seves entitats...i les seves persones.

El gos llença lladrucs a cor que vols davant els intrusos. L'Esteve l'envia a l'eixida. Intel·ligent, la bèstia obre portes fent inútil l'exili temporal. Calla i escolta, el gos..

Callem i escoltem, nosaltres.

Seguim...

...Seguim. Després amb trobo amb les obres pictòriques de la meva mare i de les meves ties Pulit. Jo sóc un dels set néts Pulit, la qual cosa fa possible gaudir d'una bona col·lecció de pintura sabadellenca amb obra d'en Josep Espinalt, de Llorenç Lledó, Antoni Estruch, Marià Burguès,...La col·lecció Pulit era considerada la primera de Sabadell a principis del segle vint, juntament a la dels Figueres i els Olivé.

Tot plegat et fa créixer l'interès pel fons familiar, suposo, en la mesura que t'ho planteja més enllà de la curiositat infantil.

Diria que s'amplia el meu camp d'acció en disposar dels papers de Cal Doria i de Cal Armengol. Com ara aquest *Ramell de semprevives* de l'Agnès Armengol, dedicat a la seva cosina, la meva besàvia Francesca Doria Armengol, que és la ressenya de la visita de la reina Isabel II, l'any 1860, a la ciutat. La crònica que edita Josep Sardà per encàrrec de l'ajuntament, on podem llegir: "...y 17 niñas vestidas de blanco sembraban de flores el suelo que debía pisar la familia real, entregando una de aquellas, de 6 años de edad, Francisca Doria Armengol... Per tant, son tota una sèrie de papers que amb els anys m'animen a fer una col·lecció. He estat molt perseverant, ja que des dels 13 o 14 anys que mai no he parat d'arreglar papers i anant-ho organitzant

La seva activitat professional d'alt executiu l'obliga a viatjar continuadament. Les darreres setmanes, o potser mesos, a la Gran Bretanya, Polònia, entre d'altres destinacions. Recentment ha casat dues filles. Quant arriba a casa seva recull el correu i els avisos de noves troballes.

Com s'organitza la recuperació de noves peces per la col·lecció?

Porto més de quaranta anys recollint documents, llibres, pergamins, quadres. Ara tothom em coneix, he anat donant veus. Hi ha una sèrie de gent de Barcelona i Sabadell que em son fidels i ja saben quin tipus de coses em poden interessar... Vull tenir un record molt especial per en Tàtum un dels millors amics i col·laboradors que tenia molt clar allò que a mi em podia interessar...

Parla d'en Josep Fernández i Cantó "Tàtum", que va morir als 59 anys d'edat el dijous 15 de maig d'enguany. Des de l'Artística, de la Borriana, i últimament a Tres Creus, mantenia aquesta rara dualitat (rarsa honorable) d'aconsellar sobre una antiguitat i, ahora, de saber engegar una tertúlia sense que ningú no s'hi trobés estrany. Més aviat tot el contrari.

L'Esteve sent profundament la pèrdua de l'amic.

De quina manera arriba a les teves mans l'arxiu comercial de Timoteo Bustillo?

En Timoteo Bustillo fou en el seu temps el més gran comprador de teixits de Madrid, des de 1850 al 1900. Fou diputat "cunero" que tenia el suport dels grans fabricants liberals i progressistes com ara els Corominas, els Planas, els Pulit...contraris al caciquisme local representat per Sallarès i Pla. Un dia —eren els anys 80s— passant per la Carrera de San Jerónimo m'adono que estan buidant la gran casa dels Bustillo. A través d'una sèrie de gestions familiars especialment de la meua tia Roser Pulit, per estar lligats els Bustillo i els Pulit amb una llarga i forta amistat, s'aconsegueix salvar 25 metres cúbics d'arxivadors comercials, amb les factures i la correspondència perfectament ordenada que els seus familiars em facilitaren. També cartes familiars, ja que en Bustillo escrivia cinc o sis cartes mensuals al meu besàvi i al meu avi, ja en el últim terç del segle XIX. Cal dir que en Timoteo Bustillo s'hostatjava a la casa Pulit en les seves estades a Sabadell. No cal dir que te un valor important, ja que a través dels papers els historiadors poden trobar-hi tota mena de detalls de com es movia el món del procés final del tèxtil; com és la compra-venda a un dels més importants distribuïdors.

L'Esteve m'ensenya i llegeix en veu alta un paràgraf-mostra d'una de les moltes cartes: "Queridos sobrinos: Victòria en todo el distrito 2.400 votos en la zona de Sabadell". Al costat d'aquesta carta familiar-política, s'hi pot trobar una comanda de popelín negro. És un exemple.

Per cert, des de Sabadell els amics d'en Bustillo li enviaven, a més, moderns arxivadors d'anelles metàl·liques, molt semblants els que encara avui es fan servir, i es que en aquell temps a Madrid no se'n trobaven. Arxivadors que l'avi Pulit adquiria a l'impremta Ribera.

*Timoteo Bustillo no es va casar i els hereus foren 16 nebots
- néts.*

Altres incorporacions?

Al casar-me amb la meua dona, Montserrat Llonch, incorporem de l'arxiu del seu pare el Dr. Josep Maria Llonch i Gambús. És especialment important la seva correspondència amb altres sabadellencs durant la guerra civil. Té un valor indiscutible es la llibreta que va anar omplint a manera d'agenda on anotava l'ajuda als sabadellencs que vivien a San Sebastián i que havien passat a l'*Espanya nacional*. El Dr. Llonch anotava amb rigor i precisió les donacions que com una mena de *socors blanc* anava rebent d'altres sabadellencs i repartint.

Tinc la més completa col·lecció de les publicacions sabadellenques del segle dinou. En el seu dia vaig animar als dirigents de Caixa Sabadell a fer un índex de publicacions locals que es feu realitat l'any 1998. En total van sortir-ne 464... de les quals jo en tinc un nombre molt important. La més preuada la primera publicació que data de l'any 1853 desconeguda fins a l'any 1998 en que vaig adquirir aquest únic exemplar: "*Memoria dirigida a los ilustrados señores propietarios del ferrocarril de esta villa en el buen sentido de la mayoría de sus habitantes acerca del punto en que la estación debe ser colocada*" (Imprés per Cayetano Gaspar. Plaza San Roque). Per tant ningú no coneixia aquesta problemàtica; el perquè l'estació es volia situar en un punt tan apartat. La realitat es que en els primers temps el tren —al final del carrer Indústria— quedava "lluny" del centre i la gent per anar a Barcelona continuava fidel a la diligència. El ferrocarril anava molt bé pel transport del carbó i de la llana, però els ciutadans volien una estació més cèntrica; més o menys en un lloc entre l'actual Plaça Granados i el Mercat Central.

Curiositat o col·leccionisme, fins on es pot, o es vol arribar?

Era i és un arxiu de documents, llibres i objectes artístics familiars. En un moment determinat de la maduresa conec en Josep Maria Benaül. Des de la seva preparació

intel·lectual com historiador, em posa de relleu que el col·leccionisme no és simplement una curiositat, sinó que ha de convertir-se en aportació documental. M'aconsella adquirir documents que es podrien perdre i que cal recuperar per agregar-los a col·leccions sovint disperses. Arriba un moment que es convenient col·laborar amb l'Arxiu Històric de Sabadell, on la tasca d'en Benaül, i d'en Joan Comàsolvias, em porten a mantenir un seguit d'aportacions puntuals per determinades exposicions: Com ara la Festa Major del 2002 al Museu d'Història i sobre la de la revolució Industrial, on vaig deixar-hi 25 o 30 peces. També ara a l'exposició al mateix Museu tinc deixat un pergami signat al Castell Nou de la ciutat de Nàpols, amb data 23 de desembre de 1506, per Germana de Foix, esposa de Ferran el Catòlic, reina d'Aragó i comtessa de Barcelona, en el que constitueix Guillem Iborra com a procurador seu, davant els homes de la vila de Sabadell per fer acomplir els privilegis reials. Cada dia que passa estic més convençut que el meu arxiu, les meves col·leccions es també una part vital per la ciutat.

Això vol dir que arriba un moment que les teves col·leccions es fan tan grans que potser cal plantejar-se quin és el seu futur ?

Tots els col·leccionistes ens plantejem quin és el futur del que tenim guardat. Primer, l'arxiu ha d'estar ordenat i classificat. Un ha de saber quines coses te indexades. Tinc tres mil documents sabadellencs correctament ordenats. L'altre qüestió es posar-ho a disposició dels estudiosos, que tampoc no es pot obrir generosament si el lloc o les instal·lacions no tenen unes mínimes condicions. El futur de l'arxiu? Mira, jo vaig endegar amb responsabilitat uns papers i objectes culturals que espero que els fills sàpiguen respectar i posar al dia. En cas que no fos així, caldria pensar en solucions més institucionals. Per cert, cal parlar en propietat, la col·lecció cal que sigui coneguda com Renom-Llonch, l'aportació de la meua esposa i la seva branca familiar ha estat també molt important.

Dedueixo per les teves paraules que el teu primer pensament es, però, que hi hagi continuïtat familiar...

... M'agradaria. Sí, m'agradaria que hi hagués continuïtat.

Has arribat al sumum de tenir-ho tot sobre Sabadell en matèria de documents i llibres ?

No, no, sempre hi ha sorpreses. En els darrers anys l'Arxiu Històric ha fet important una recerca entre les famílies en un intent de recuperar els principals documents i arxius, talment com en els anys 30s i 40s amb elogiuable amateurisme ja va començar a fer, per exemple, els senyors Lluís Mas, Joan Montllor, Lluís Clapés, etc. Ara les institucions vigilen que no es dispersin arxius. En aquest sentit el Gremi de Fabricants i altres institucions està fent una gran tasca. No, no, mai ningú no pot dir que hagi tancat una col·lecció, sempre hi ha sorpreses.

L'Esteve em parla del gran respecte que te pels historiadors i m'explica que es va sentir com un "intrús" quant la tardor del 2001 va publicar a la revista ARRAONA (núm. 25) un article sobre la troballa de la primera publicació impresa a Sabadell l'any 1853, l'abans esmentada sobre on ubicar l'estació del tren. L'animaren a fer-ho i se'n va sortir.

Cap a on creus que pot anar derivant aquest corpus col·leccionable ?

Vaig començar amb llibres sabadellencs, amb documents i pintures familiars. En un moment determinat, però, m'adono que existeix una clara dispersió d'arxius familiars que es poden perdre i aquí m'animo a continuar...amb pergamins, com ara els de l'antic terme municipal de Sant Julià d'Altura, o sobre Castellar del Vallès., tot plegat

MONTESINOS

Recordi... per Catifes - Banderes
Tapisseria - Cortinatges
Moquetes - Cobrellits

Gràcia, 18 • Tel. 93 725 43 08 • SABADELL

SABADELLENCES

del segle XVII. Documentació antiga de Castellar, Matadepera, Sant Llorenç... Per tal de contextualitzar l'entorn de Sabadell.

El fet de comprar significa que hi ha un mercat més o menys establert: ¿Com es regeix?

Com totes les normes del mercat. La diferència es que aquí la peça que pots trobar, si és única la pots perdre per sempre. És un mercat on no només pots comprar allò que és barat, sinó també deixar de tenir a la col·lecció quelcom irrepitible. Hi ha catàlegs i es poden reservar objectes o documents per telèfon i avui també per internet.

Remena entre papers fins trobar un catàleg de l'antiquari Ferrer, de Barcelona, que anuncia un exemplar de la primera edició (1925) de la novel·la d'en Francesc Trabal: "L'any que ve", amb pròleg de Josep Carner..

.. Recorda que ja en tenia un ,i que ara en seran dos. Com passa entre la canalla, sempre es a temps de canviar-lo per un altre llibre.

...Un col·leccionista sense memòria és una calamitat. Gràcies a Déu, de memòria no me'n falta i moltes vegades en llegir un catàleg recordo d'immediat si l'oferta em pot interessar.

Llibre o document que enyores, que frises per tenir ?

No enyoro res. Tinc el primer llibre editat a Sabadell, que més puc voler ? El qui te la satisfacció del col·leccionista sóc jo mateix. Hi ha un grup de gent que sap perfectament el que vull i que quant troba quelcom interessant, em truquen. Com solia dir en Tàtum: "Això només ho pot tenir l'Esteve".

L'arxiu, la col·lecció, el fons d'art i documental Renom-Llonch està en bones mans.

EL PRIMER DIARI DE TERRASSA

A través de la col·lecció Renom-Llonch es pot fer un test de la vida de la ciutat. Segons l'Esteve mai no s'ha pretès recollir documents ni publicacions de Barcelona. Com ja queda escrit, com a màxim ha aplegat coses dels pobles veïns.

Clar que Terrassa te un pes específic i ves per on ha aconseguit un exemplar del que es considera la publicació més antiga coneguda de la ciutat: *La Honra Nacional. Diario del pueblo para el pueblo*, de data 18 d'octubre de 1868, que sortí a la palestra pública unes setmanes abans que *El Republicano del Vallès*.

També adquirí l'arxiu Gorina, de Matadepera. Inclou un diari escrit minuciosament per Francesc Gorina i Riera des de l'any 1846 fins el 1900. A través de les seves pàgines es pot seguir la transformació de l'antic poble (una trentena de masies), fins a consolidar el nucli urbà al voltant de la fonda i l'església. L'editorial *Abadia de Montserrat* publicarà la transcripció del dietari gràcies a la tasca portada a terme per Joan Comasòlivas i Font, director de l'Arxiu Històric de Sabadell, i fill de Matadepera.

EL PERGAMI DE GERMANA DE FOIX

Esteve Renom també ha comprat pergamins reials. Destaca el que signa Germana de Foix, reina d'Aragó i comtessa de Barcelona, nomenant Guillem Iborra procurador seu davant els homes de les viles de Tàrraga, Vilagrassa, Terrassa i Sabadell, que li havien atorgat pels capítols matrimonials. El pergami està datat a Nàpols, residència de la sobirana, al voltant de l'any 1530. Una còpia del mateix es pot contemplar al Museu d'Història de Sabadell.

Dels manuscrits, entre molts d'altres, la primera publicació de l'Agnès Armengol: *Descripció de l'Aplec de la Salut, elogi de Sabadell*.

Pel que fa a les fotografies, disposa del plec més complert (40 imatges) de l'arxiu Pulit datat l'any 1890 captades amb una màquina comprada a París. Com també altres mil adquirides a Marçal Ballús del fons Centelles de l'any 1900. No poden faltar-hi una setantena d'imatges de la festa major dels anys 1900 al 1920 amb les representacions de *Terra Baixa* al teatre de la natura del decapitat bosc de Can Feu.

La col·lecció Renom-Llonch guarda la fotografia més antiga de la qual hi ha notícia fins ara a la ciutat. Està captada l'any 1870. Es tracta d'una família senzilla vestida de festa a l'eixida de *Cal Brutau*. Es pot apreciar el grup humà amb el cant i la filosa.

De les rareses de gran valor documental, cal esmentar el plano topogràfic de la *Riera Ripoll* de l'any 1831, que a ben segur es feu per llindar finques. Destaca el fet de l'escala emprada: *110 canes catalanes*.

D'entre la paperassa i el munt de pergamins, documents i llibres, sorgeixen omnipresents les 50 peces de ceràmica de Marià Burguès, així com també unes quantes signades per Boris Anguera.

En definitiva, un col·leccionista que honora molts dels il·lustres sabadellencs que al llarg dels anys s'hi han dedicat. Els més coneguts: Montllor i Pujalt, Alsina, Farell, Mas, Llonch, Izard ... per citar els més coneguts.

GALERIA **ROVIRA**

Sant Pere, 22 • Tel. 93 726 19 59
SABADELL

 Escoda

**ALTA SASTRERIA
DE LUXE**

Plaça Sant Roc, 5
Tel. 93 725 59 29 - Sabadell